Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1972 чыл. СЕНТЯБРЬ 19 Бешкек № [illegible] Орнаан 2 чыл.

СЭКЛ Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

110 муң тонна тарааны Төрээн чуртка бээри — Тыванның тараажыларының алдарлыг херээ!

Дүүн беш шакка чедир республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге **56.169** *тонна тарааны саткан, ол болза планның 51,1 хуузу-дур.* ***Районнар аайы-биле мындыг болган:***

Районнар	Планы (тонна)	Сатканы (тонна)	Хуузу
ТАНДЫ	59000	28511	48,3
БИИ-ХЕМ	13000	3061	23,5
КАА-ХЕМ	27.000	17273	64,0
УЛУГ-ХЕМ	5.580	2586	46,3
ЧӨӨН-ХЕМЧИК	4.940	687	13,9
БАЙ-ТАЙГА	130	161	123,8
КЫЗЫЛ	5000	3853	77,1
БАРЫЫН-ХЕМЧИК	1300	33	2,5

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫ

Күрүнеге тараа дужаар талазы-биле боттарынга бердинген онаалданы болгаш социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен моон адаанда мурнакчы ажыл-агыйларны Хүндүлел самбыразынга киирген:

КАА-ХЕМ РАЙОННУҢ «ЛЕНИНЧИ ОРУК» КОЛХОЗУ (даргазы П. Л. Филиппов, парторганизация секретары О. Д. Наксыл-оол) күрүнеге 2500 тонна тараа дужаар онаалдазын сентябрь 17-ге чедир 2546 тонна кылдыр ажыр күүседип алган.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ «СУКПАК» СОВХОЗУ (директору Г. С. Юртаев, парторганизация секретары В. П. Котосов) күрүнеге 1500 тонна тараа садар планныг онаалдазын сентябрь 16-да 6 тонна ажыр күүседип алган.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОННУҢ «ТӘЭЛИ» СОВХОЗУ (директору Ө. Ч. Кара-Доңгак, партком секретары С. С. Байыс-оол) 90 тонна тараа дужаар планныг онаалдазын 153 тонна кылдыр ажыр күүседип алган.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОННУҢ «Х УЛУГ ХУРАЛ» КОЛХОЗУ (даргазы М. Ч. Шюгжал, партком секретары У. Д. Таспаанчик) күрүнеге 100 тонна тараа садар планныг онаалдазын 122 тонна кылдыр күүседткен.

«ШЫН» СОЛУННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН БӨГҮН ДАРААЗЫНДА КОМБАЙНЕРЛЕРГЕ АЛДАР БОЛДУРУП КӨДҮРГЕН:

АРТЫНА ВАСИЛИЙ ДУЛБААЕВИЧ — «Бурунгаар» совхозтуң комбайнери. Сөөлгү беш хонукта 65 га нернин тараазын бастырар турган, 130 гектарның тараазын бастырып, нормазын 200 хуу күүседткен.

КҮДЕР-ООЛ МОҢГУШ ДАМБАЕВИЧ — «Бурунгаар» совхозтуң комбайнери. 5 хонукта 65 ганың тараазын бастырар турган, 123 ганың тараазын бастырып, нормазын 190 хуу күүседткен.

ДАВААЛАЙ СЕРГЕЙ ИВАНОВИЧ — ол-ла совхозтуң комбайнери. Беш хонукта тараа бастырар нормазын 177 хуу күүседткен.

Ажаап алыышкынның шалыпчыларынга деннежинер!

ГЕКТАРДАН 20 ЦЕНТНЕР

«Ленинчи орук» колхозтуң тараажылары бо чылын гектар бүрүзүнге онааштыр 20 центнер тарааны өстүрүп алган. Ол болза часы хову ажылын агротехниктиг негелделер ёзугаар организастаанын, чайгы ажаалданы эки чорутканын херечилеп турар. Колхоз дужут ажаалдазынга белеткелди хынамчалыг чорутканын ажылдың амгы байдалы тодаргай көргүскен.

Хайырлыгның шелдеринде ховунуң тос корабльдери шуужуп чоруп турда көөрге магадаңчыг. Сентябрьның ортанга чедир ийи муң хире гектарның тараазын тавычалай кестирген, оон барык алдан хуузун бастырган. Ийиги хову бригадазының төвүнден чаа дужуттуң тараазын чүдүрген автомашиналар үзүктел чек шуужуп турар.

Төрээн чурттуң шыгжамырынга 1452 тонна тарааны киирген. «Ленинчи орун» колхозтуң ажыл-ишчилери боттарында бар арга-курлавырны санап көргеш, күрүнеге ам-даа муң ажыг тонна тарааны садарын шиитпирлээн.

А. ХОМУШКУ.

Тиилекчилерни шаңнаан

Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң партия, профэвилел комитеттери болгаш дирекциязы кусқу дужут ажаап алыышкынында киржип турар комбайнерлерниң ортузунда социалистиг чарыштың беш хонукта түүнелин үндүрген.

Комбайнерлерден тараа кестирер нормазын хүн бүрүде 170—175 хуу күүседип келген Леонид Быков, Валентин Гончаров, Алексей Бобров олар чарыштың тиилекчилери болган. Оларга вымпелдерни болгаш акша шаңналдарын тывыскан.

М. ОЮН.

Ажаап алыышкын — шалыпчы өрөөнү

ТӨРЭЭН ЧУРТКА ХӨЙ ТАРААНЫ БЭЭР ДЭЭШ

Бистиң колхозтуң механизаторлары тоску беш чылдың ийиги чылында багай эвес дужуттуң өстүрүп алганнар. Колхозтуң хову-шөлдеринде кончуг чаагай тараа алдым далай дег чалгын турар. Шупту тараа культуралары 5600 гектарда. Оон иштинде кол культура кызыл-тасты 4553 гага тараан. Бастырган черниң гектарындан тарааның ортумак дужуду 21 центнер чедир турар.

Тарааны чидириг чокка, кыска хуусаада ажаап алыры — эң-не харыысалгалыг ажыл. Аңаа бүгү-ле чүве баш үдур белеп турар үжүрлүг. Колхозтуң механизаторлары ажаап алыышкына хынамчадыг белеткенген.

Агаар-бойдустуң байдалдары берге турза-даа, механизаторлар ажаап алыышкынны мергежилдиг чорудуп, үйгучылдың чок, шудургу ажылдап турарлар. Олар бо хүнге чедир 3150 гектар черниң тараазын кестирген болгаш ону барыкла шуптузун бастырып апкан. Тавычада 220 га тараа бар.

Оон бөөр үр-даа болбады ийин. Солуннар, радио, телевидение Кызылга погаа базаары организастаар дутайын чарлаппан.

Найысылалдың чурттакчылары-даа, оон аалчылары, чоок кавыдан ол дугайты чорук кылып-келгеннер-даа янзы-бүрү погаа, чимис садын алыр дөөш хоорайның садыгларлыг төвүнче шуужуппан. Консервалар, согуна, морковь, картофель, яблоко, арахис тоорүү... Күскү дужут шаа-биле бар болган. Ранет саткан черлерге кижилер эң хөй болган. Варенье хайындырар, кышкы үүже кылыр дөөш кижилер ол хүн садыг четкизинге киирген ранетти дораан-на арылдырыпкан. Садын алыкчылар ук ранетти кайын эккелгенин-даа маргыжып турдулар. Чамдык кижилер Ермаковск, Минусинск дөөш-ле элээн хоорайлар адагылаар, өскелери Кара-Хаактан, Чербиден эккелген каттар-дыр деп-даа маргыжар.

Агаар-бойдузу кадыг-дошкун, чимис өстүрери берге бистиң Тывавыста садтар тыптып келген. Оларның дужудун ажаап ап, бар шаа-биле садыглан турар. Кара-Хаактың, Чербиниң, Теве-Хаяның садтары чазыв, күзүн онза өөнүт апаар.

Кызылдың ыяш ажыл-агый черниниң Черби участогунуң чимис сады. Аңаа 6 чыл бурунгаар баштайгы ранеттерни олурткан. Ону лесничийниң дузалакчызы А. А. Балязинаның инициативазы-биле организастаан. Ыяш өстүрүп камгалаарының талазы-биле техник ам чимистиг ыяштарны, янзы-бүрү катты өстүрериниң, оон дужут алырының арга-ларын өөренип, сад өстүрүкчүзүнүң мергежилин шинээдип ап эгелээн. Анна Афанасьевнаның кол мергежили-биле сад өстүрөр ажылы ботбодунга чоок, агротехниктиг аргалар, негелделер аңаа билдингир-даа болза, чаа ажыл шудургу, шыдамык болурун негээр. Чербиниң микроклимады чимистиг ыяштар өстүрериге таарымчалыг. Ынчалзадаа амгы сад чаттыңган погаан зона 6 чыл бурунгаар эзен хавак турган. Кадыг, дашталчак хөрүнүг бо черге кара довуракты хөйну эккеп, чемшичидилгени билдилиг ажыглавас болза, чаа культураларны өстүрүп, үндүрери, ыяштарның дужүткүрүн өбедиери берге.

Чербиниң сад өстүрүкчүлери яблокону, ранетти, чыжырганы, ипек-караан, кызырак-караан, честек-катты тараан. Олар дужудун берип турар. Үрезиннерни, дөстерни Алтайдан, Хакасиядан болгаш Сибириниң сад талазы-биле өске-даа ажыл-агыйларындан алгылаан...

Машина орунуң кыдыында ыяш хааржактарны чыскаай каап каан. Оларның чамдыктарын борбак кызыл ранеттаазында ранеттер кызыл-шотер дола берген. Орунуң ак-кар платьелиг кыстар ыяшка дөңшеттир шуужуп чоруй барган. Ырактан хоюг үнүү «Рябинушканың» аялгазы. Үн ушуче базып ора, долу чимистиг кочалдарлыг кыстарга ужуражып келдивис. Дужут ажаалдазывыңа кидиг үеви.

Норма улуг, ынчангаш кыстарның далаштыы илдеп. Бир ыяшка-ла ийи-ийи кылдыр турупкаш, түскай хачы-биле ранеттерни сыптарындан одура кескилээн ажаакчыларның өөренгени, мергежээни-даа хөлчок.

— Июль, август айларда келген болзуларза, чай чогувус моон-даа артык турду. Каттар кидин быжыы келгенде, оларны дүрген болгаш чидириг чок ажаап алыры чугула турган. Эртен эртеден орайга чедир «Викторня», малина, ипек-караа чыып тудувус — деп, ажылдан турган улустуң бирээзи чугаалады.

Таныжып келириивиске, ону Уткелей Күнчүүмей дээр болду. Сад ажылдакчыларының «хоочуну», баштайгы ыяштарны олуртканнарның бирээзи ол, ам элээн арга-дужулгалыг апарган ажылчын дээрзин Анна Афанасьевна чугаалаан.

Чербиниң садчылары бо чылын багай эвес дужутту өстүрүп алган. 6,5 тонна ипек-караалы, 1,5 тонна честек-катты, ол ыцкаш малинаны чайын садыг четкизинче чорутткан. Ортумак дужут база чурттуң мурнакчы ажыл-агыйларының деңнелинге чоок болган. 28 гектар шолде янзы-бүрү сорттуң ранедин өстүрген. Оон 7 тониадан эвээш эвес дужут алдывар. Алтай крайда чыжыргана өстүрер черден тен чок культурлуг сортту маңаа эккеп олурткан. Чыжыргана бо чылын баштайгы дужудун берген. Буга суунуң унунда ацыяк чыжыргана сывыныг ак-көк бүрүлериниң араында кызыл-сарыг «карактар» ырактан-на көстүп келди. Оон будуктарын чочак сарыг каттар дүй апкан.

Бо чылын сливаны тараан, ук черге тааржып үнгени эки. Чербижилер келир чазын вишняны тарып олуртурунга белеткенин турар.

— Сад ажылынга хандыкшаан, оон чымыкын, өөрүшкүүн билир кижилер бисте эвээш эвес. У. Күнчүүмей, Н. Скакова черде үлегерлиг ажылдан турар, Г. Салчак база ак сеткилдиг ажылы, организакчы мөзү-шынары-биле эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган. Сад ажылы сезонунуг, шоолуг механизастаттынмаан болганындан кадрлар барык сезон саныында чаартынар-дыр. Ынчалза-даа адаанын улустар барык үргүлчү мында эки ажылдап турар — деп, А. А. Балязина биске таныдырлады.

Ыяш участогунуң тракторизи Н. Ашпхмин хөрзүн болбаазырадырынга дузалажып турар-даа болза, ыяш олуртур болгаш оске-даа ажылдар хөй. Довурак сөөртүр машина, культиваторлар садта чок. Ынчангаш садтың дужудунуң бот-үнезин аар. Ынчалза-даа Чербиниң сад өстүрүкчүлери ыяш ажыл-агыйы техниканы бөөр дөөрзинге идегеп турар болду. Ажыл-агыйның чонга чугула херектиг адыры амдаа хөгжүүр, сайзыраар ужурлуг.

М. ДУЛУШ.

КҮСТҮҢ БЕЛЭЭ

ЧУРУКТАРДА: Н. Скакова (оң талазында) биле Ф. Василенко ранетти чыып тур. Г. Салчактың ранетти саваланып турары.
С. ФЕОКТИСТОВТУН фотолары.

Чурттуң ховуларында

АШХАБАД. (СЭТА). Каракумнуң В. И. Ленин аттыг каналын дургаар тарып өстүрген ховецин Ашхабад районнуң ажыл-агыйлары маңсалыы-биле ажаап ап эгелээн. Ашхабадтың тос комиссарлары аттыг болгаш «Ленинца елы» совхозтарның комбайнары шолдерже эң баштай үнген. Бо хүннерде белеткел черлерінде баштайгы тонна «ак алдын» кээп турар.

Республиканың ховец өстүрер ажыл-агыйларының ишчилери ховец ажаап алыышкынын Улуг Октябрьның 55 чыл оюнга чедир бүрүн доосаш, мурнунда алган хүлээлгелеринге немештир ам-даа 1500 тонна чиг ховецни Төрээн чуртка бөөр деп шиитпирлээннер.

* * *

ХАБАРОВСК. (СЭТА). Сентябрьниң 16—17 хүннеринде хоорай чоогунуң совхозтарынче дыка хөй машиналар шуужуп эгелээн. Бүдүрүлге, тудуг болгаш албан черлеринден тургустунган чүс-чүс бригадалар эрткен дыштаныр хүн — сентябрь оп алдыда тараажыларга база дыка дузалаан.

Суббота болгаш воскресенье хүннеринде совхозтарның шолдериге 22 муң хире хоорайжылар ажылдаан.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: электроннуг саналга-биле

⊙ СВЕРДЛОВСК. Домна суугуларынга тускай тургузуглуг шойну эзилдирип алыры-биле хөрүктээр арганы ажылдан кылган. Уралдың ортем төвүнүң Металлургия институту бүдүрүлге черлеринде ажылдага киирген. Ол институттуң директору, СССРэниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Н. А. Ватолин мынча деп чугаалаан:

— Металлургия үлетчүрүүнүң бүдүрүлгелеринге ажылды улам шалыпкын болган чинк үнелиг болдурар дөөш оларны электроннуг саналга техниказының дузазы-биле төлевилеп көрүп турар бис. Оон аңгыда бо талазы-биле ажылды болган шой эзилдирилгезинниң аргазын экижилдер соруга-биле математиктиг саналгаларны ажылган турар бис. Ол бүдүнүң дузазы-биле Нижний-Тагильдиң металлургия комбинадында демир эзилдирериниң чаа — хөрүктээр аргазын ажыглалга киирер аргалыг болган.

Домна суугуларынга улуг ортектиг кокстуң чарыгдалын эвээжедир соруга-биле бойдус газын хөлүп ажылган турары билдингир болгай. Суугуже үндүрүп турар газтың хемчээлин ийи катап эвээжетпишаан, кокстуң чарыгдалын — улам-на кызыын болурун математиктиг саналгалар көргүскен. Ол түүнелди керек кырында боттандырар толээде, суугунуң чамдык черлериниң тургузугларын чаартыр ужурга таварышкан.

Металлургия институтунуң Уралдың барык үжеп бүдүрүлге черлери-биле кады ажылдап турар шинчээчилери сөөлгү чылда беш миллион рубль камналганы бөөрчаа саналдарны бүдүрүлгеге киргеннер.

ЛИТВА: бүдүрүлгенин шефчилери

⊙ ВИЛЬНЮС. Каунастың «Битукас» деп заводу даашшимээнни дыка эвээжедип, шинчээдир шыпардыг материал — силакпорну бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Бир эвес ол эптиг, чинк силикат материалдар-биле бажыңның иштики ханаларын шыттар болза, цехтериниң даашшимээлиниң сезеп хире хуузу чидип, оожумнай бөөр. Силакпорну хандыг-даа будук-биле өң киирип чаап ап болур болганда, дыка таарымчалыг материал боор турар.

«Теплоизоляция» дээр Бүгү-овилелдиң эртем-шинчилел институдунуң эртемденнери ол чаа продукцияны кылып үндүрүп эгелээрге дузалашкан.

«Битукас» — ол институттуң шефтен турар черлериниң бирээзи. Ол ышкаш Евпаторияда тудуг комбинадының мындыг чаа материалдарны бүдүрүп үндүреринге, Рязаньның силикат заводунга, Калининниң тудуг материалдары кызыр комбинадынга болгаш эвилелдешкен республикаларның оон-даа хөй бүдүрүлге черлеринге Вильнюстуң эртем ажылдакчылары дузалап турар.

УЗБЕКИСТАН: чаагай чаңчыл

⊙ АНДИЖАН. Андижанның мебель фабриказының ажылчыннары хостут үелеринде кылган чүүлдериниң артынчыларындан улуг эвес хемчээлдиг 5000 хааржактарны белеткеп кылганнар. Ам оларны шуптузун областың орук тарында тургускулап каан. Оларның шуптузунда: «Териб ол», очулдуларга — «Чыып көр» — деп, ийи-ле кыска сос бижип каан.

...Узбекистанның орук тарында ам ховец соорткеп автопоездилер үзүк-соңоал чок маңнажып турар. Машина кырындан хензиг ховец хадып чыдып калгылаар таварылга тургулаар. Ол дээрге, хензиг түвө ышкажыл дөөш хереккө албайн барып болур, ынчалза-даа ол черниң чону ол дээрге, көдээ ишчиниң, ажылчынның, эртемденниң үндүрген күжү-дүр деп билирлер. Оон ужурундан орукка-ла чоран кижилерниң ховец артыы коруп каза, көдүргеш, чыыры — ыдыктыг чаңчыл болу бергей.

Андижанның ажылчыннары оон ужурундан ыдыг буянныг херектиг кылганнардыр: орук тарда тургускан хааржактарга ам-даа беш муңну немей кылып чорутткан. Ховец ажаап алыышкыны ийи айдан дудак чов үргулчүлээр болгай. Ховушөлдерден белеткел черлеринче дыка хөй машиналар болгаш трактор поездилери чоруур апаар. (СЭТА).

КӨДЭЭ ТУДУГЖУЛАРНЫҢ КУРЛАВЫРЛАРЫ

Бо беш чылда болгаш черле капитал тудугну улам хөгжүдериниң үндезини болза, эртем-техниктиг дешилгениң оруу дээрзин СЭКП-ниң XXIV съездизи онзалап айыткан. Бистиң чуртта болуп турар социал чаартылгаларны боттандырарынга база бир чугула рольду көдээ тудугжулар ойнаар. Көдээ тудугну улам хөгжүдер төлээде күш-ажылдың будурукчулүүн дыка бедидерин, темпилерни дүргедедирин тоску беш чыл планында айыткан. А ону чедип алырының кол аргазы болза, эртемниң болгаш техниканың чедишкиннерин тудуг будурулгезинге калбаа-биле ажыглаары болур.

Көдээ тудугну дүрген темпилер-биле хөгжүдериниң чижээн бистиң «Тыва көдээ тудуг» трестиң тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлинден көрүп болур. Бир эвес сескен беш чылда трест 42 млн. 300 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын күүсеткен болза, тоску беш чылда бо талазы-биле план 79 млн. 600 муң рубль, азы өзүлде 88,7 хуу болганы ол. Тудуг-монтаж ажылдарының барык 20 хуузун күш-ажылдың будурукчулүүн өстүреринің күсели-биле боттандырары планнаттынган.

Беш чыл планын чылдарга хуваап кылганы-биле холбаштыр көдээ тудугжулар ук сорулгаларны долу күүседириниң организас-техниктиг хемчеглерин ажылдан кылып турар. Ук хемчеглерни боттандырып келгениниң ачызында эрткен чылын болгаш бо чылдың эрткен айларында-даа планда көрдүнген күүлерни, кол фондуларны ажыглалга киирериниң программазы күүсеттинип турар. Күш-ажылды организастаарын сайыраңгайжыдар, ажылчыннарның мергежилин бедидер болгаш социалистиг чарышты улам калбартыр хемчеглерни алгаанының түүнелинде эрткен чылын трест 69 муң рубльдиң экономиктиг ажыын алган, а күш-ажыл чарыгдалдарын 2880 кижихүүнүге кызырган.

Бо чылгы ажылдың угланыышкыны база мындыр. Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын, чаартылга болгаш чогаадылга хөрөөниң талазы-биле чамдык ажылдарны көжүп чоруур механизастаттынган колонналарда боттандырып турар. Ам дээрезинде ол ажылдарны эге базымнар деп болур. Ынчалза-даа оларның үре-түүнели элээн көскү. Бо чылдың бирги чартыында безин техниг дешилге планында көрдүнген чамдык хемчеглерни амыдыралга боттандыргаш, трест 48,8 муң рубльдиң экономиктиг ажыын алган.

Дээрбе комбинады, трестиң будурулге баазазы чергелиг улуг объектилериниң тудуун дүргедедир дээш ажылды организастаарының төлевилелдерин тургускан. Ону өзугаар будурулге-техниктиг хандырылганың, ажылды күүседириниң хуваалдазын кылгылаан. Тулугга четкиленчек графикти шиңгээдириниң эптиг аргазын өөренип көрүп турар. Көдээде чуртталга бажыңнарының төлевилели, хевири барык чаңгыс аай. 2-2 квартираларлыг чуртталга бажыңын шуудулгалыг аргабиле тударынче шилчиири планнаттынган.

Көдээ тудуглар чер быдаргай, орук-чирии берге черлерде. Ынчалза-даа ындыг бергелер ажыл-ишке шаптык болбас дээрзин мурнакчы бригадаларның дуржулгазы көргүүскен. Бригадаларның күш-ажылының будурукчулүүн бедидерде ажылды механизастаарынче онза кичээнгей салыры чугула. Ам дээрезинде көдээ тудугда механизмнерниң ажыглалы кошкак. Бо чылдың эгезинге чедир мында күш-ажылды механизастаанының деңнели чугле 6,6 хуу болган. Комплекстиг механизастаашкынның деңнели база чер албайн турар: чер ажылдарын механизастааны 79 хуу, бетонваашкын — 77, хоюдуг белеткээри чугле 46 хуу механизастаттынган. Моон алырга күш-ажылды механизастаар, ооң түүнелинде күш-ажылдың будурукчулүүн бедидериниң курлавырлары көдээ тудугларда хөй-дүр.

Механизастаашкынның деңнелин бедидер, ону экономика талазы-биле улам ажыктыг болдурарының бир аргазы дээрге механизация баазазын тургузуп, ажылды специализастаары болгаш концентрастаары болур деп трест санап турар. Чер казар техниканы болгаш тудуг машиналарын тускайлаан баазага мөөңнээр болза, оларның ажыглалы экижиир. Эң чугула болгаш ажыглалга киирер тудугларга ук механизмнерни комплекс аайы-биле ажыглаарга, ажылды организастаарының дешилгелиг аргаларын ажыглаарынга дузалаар. 1972—1973 чылдарда көдээ тудугнуң механизация баазазын тургускан соонда тудуг материалдары белеткээр дой-довурак, элезин, сай ышкаш чиг-этти казып тыварын, ону будурерин бүрүн механизастап болур. Үлетпүр, будурулге ужур-дузалыг нарын тудугларга эң чаа механизмнерни шиңгээдир арга база тургустунар. Бо талазы-биле чаа үүлдер ам безин тыптып келген. Дээрбе комбинадында суургалыг бедик краннарны ажыглап эгелээн. Оон ачызында металл опалубканы бедик бажыңнар тудуунга ажыглаар, бетон хоюдугну механизастаан арга-биле белеткээр, ону салыр арга тургустунар.

Тудугга биче механизастаашкынны, эптиг херекселдерни калбаа-биле ажыглаары таарымчалыг. Ол талазы-биле шеверлел ажылдарында курлавырлар эгээртинмес. Бо чылдан эгелеп чиик конструкцияларны, сугга белеп шыгывас шуугайны, хоолайлар чылыглаарының, чыскыырының таарымчалыг материалдарын шиңгээдин кирипкен. Таңдының «Тиилелге» совхозунуң төвүн үлегерлиг көдээ суур кылдыр тударының төлевилели бар. Ол суурнуң кудумчулары делгем, дески чаагайжыттынган болгаш ногаанчыткан болур. Оон бажыңнарын амгы үениң архитектуразынга дүүштүр делгем, чырык, чиик, эптиг кылдыр тудар апаар. Тудугну дешилгелиг арга-биле кылырының планнары көрдүнген.

Амдыызында республикада бажыңның калбак ханаларын монтажтап алырынга таарыштыр калбаа-биле белеткеп үндүрбейн турар болганда көдээ тудугда эптеп-чыырының деңзигүүрү дыка чавыс. Трестиң будурулге баазазын ажыглалга киргеи соонда, Кызыл-Мажалыкта шлак-бетон кылыр полигонну чаартыптарга көдээ тудугга чыып-эптээр ажыл 1975 чылда 50—60 хуу чедер. Темпини бедидериниң бир курлавыры ол.

Трестиң районнарда көжүп чоруур механизастаттынган колонналары база боттарының баазаларын тургузуп турар. Бо чылын КМК-585 биле КМК-463-түң баазалары ажылдап эгелээр. Ооң дараазында чылдарда 2,5 млн. рубльдиң продукциязын бээр КМК-62-ниң баазазы болгаш демир-бетон кылыглар будурер цехтиң ындыг баазазы КМК-741-ге ажыттынар. Улуг-Хемниң көдээ тудугжуларына баазаны тудар.

Механизация, материал-техниктиг хандырылга баазаларының төлевилелдерин удавас доозар. Шуурмактың ыяш пунктузун чаартыры көрдүнген. Гаражтар, мастерскаялар, тудугжуларга чуртталга бажыңнары дээш материал-техниктиг баазаны үндезин-биле быжыглаар хемчеглерни ажылдап кылган. Оларны амыдыралга боттандырарының ажылдарын чорудуп турар.

Тудугну механизастаары, аңаа чаа техниканы ажыглаары, дешилгелиг аргаларны болгаш чурттуң мурнакчы дуржулгазын шиңгээдири чергелиг эртем-техниктиг дешилгениң сорулгаларын чедишкиниг боттандырарының айтырыы кадрлардан, оларның билиг-мергежилиндеи; организастыг, бедик чурумнуг болурундан кол хамааржыр. Бо айтырыгны чугулалап көөрүнче кичээнгейни салган. Бо чылын көдээ тудугта 500 кижини чаа мергежилге өөредир, 500 кижиниң мергежилин бедидер сорулга-биле чер-черде ажылды калбарткан. Инженер-техниктиг ажылдакчыларны өөредилге черлериниге билиин бедидер курстарже чорударын практикалап турар чорук — ажылга идиглиг.

Беш чылдың сөөлгү чылында тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 1970 чылдыныңдан 42,6 хуу өзер, а ажылчыннарның саны 16 хуу көвүдээр. Ынчангаш күш-ажылдың будурукчулүүн бедидериниге кол кичээнгейни салыры негеттинин келген. Амдыызында бо талаазы-биле түүнелдер планнаан сорулгаларга дүтүүн турар-даа болза, ук айтырыг чер-черде дескі эвес. А амыдырал улам бурунгаарлаарын негеп турар. Ынчангаш КМК-ларның, трестиң будурулге-техниктиг баазаларын быжыглаар талазы-биле хөй чүүлдү көдээ тудугжуларга бээри билдингир.

Бригадаларның организастыг структуразын, ажылчыннарның шалыңының байдалын эжижидери база чугула. Комплекстиг бригадаларга ажылдаанын барымдаалап шалың ажыр тудугжуларның 70 хуузун хаара тудуп, ботурулга-чарылгалыг бригадаларның санын өстүрер сорулга тургустунган. Аккордшаңналдыг системаны улам ханы ажыглаары чугула. Наряд чок ажыл төлевирлиг система дешилгелиг арга болганда чоорту ол өзугаар ажылдаарынче шилчиир, аңаа ыяк белеткеир апаар.

ССР Эвилелиниң 50 чылынга уткуштур социалистиг чарыш көдээ тудугжулар ортузунда калбарган. Ук чарыш курлавырларны улам долу ажыглаарынче, ажылиштиң түүнелдерин бедидеринче хөй национал көдээ тудугжуларны мобилизастаан. Салдынган сорулгалар күүсеттинер дээрзинге бүзүрел быжыг.

В. МИТРЯШКИН.

«Тыва көдээ тудуг» тресте норматив-шинчилел станциязының начальниги.

ЛАБОРАНТ

Районнуң аңгы-аңгы ажыл-агыйларындан соорткан келген тарааны хүлээп алыр бе азы дедир чорудар бе дээрзин лаборант шиитпирлээр. Тарааның богун, өл-шыгын тодарадыр ужурлуг. Ооң хынамчалыг ажылындан шыгжамырже кирип турар тарааның шынары дыка хамааржыр.

Тася Бегзи эрткен чайын Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң чанында бир ай хуусаалыг лаборантылар курузун доозкан. Аныяк кыс ам Шагаан-Арыгның тараа хүлээп алыр пунктузунда ажылдап турар. Ол хамаарышкан ажылынга ак сеткилдиг чоруун көргүзүп, коллективтиң хүндүткелин чаалап алган дээрзин, ук пунктуның эргелекчизи П. Сагояков демдеглеп чугаалады.

ЧУРУКТА: лаборант кыс —Т. Бегзи «Улуг-Хая» совхозтан келген тараны хынаанының соонда, аңаа хамаарышкан документилерни чолаачыга кылып берип турары.

Ч. БАРА-КҮСКЕНИҢ фотозу.

ХОЙЖУНУҢ ҮЛҮҮ

Бадый Доржуевич Куулар Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хойжуларының бирээзи. Адаиезинден башкаланып, тускай өг-бүлелиг апаргаш-ла, ол ниитиниң кодан хоюн хүлээп ап, малдаандан бөзр ам он ийи чыл бооп турар. Малынга таарымчалыг ажаалганы хандыргаш, чыл бүрүде ооң баш санын өстүрер, чаш хураганын менди доруктурар, дүкүрүн арбыдадыр дээш, мурнакчы малчыннарның дуржулгазын ол ажыглап, шудургу ажылдап турар.

ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чыл юбилейин төлептиг уткуурунуң иүш-ажылчы эзлчээнге турушкаш, Бадый Куулар алган хүлээлгезин эрестиг күүседип турар. Төрүүр кодан хоюнуң одарладыышкынын эжижитпишаан, 100 баш хойга оноаштыр 96 хураганны, бир баштан-на 2600 грамм дүктү алган. 10 тонна сигенни кезип бөлгеш, кыштаанда чедирип алган.

— Алдарлыг улуг байырлалга күш-ажылчы сөңүн бараалгадыры сочет хамаатызы бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези болур. Ынчангаш мен алган хүлээлгемниң кол көргүзүглерин күүседип алдым. Ам кол сорулга болза, кыштаглаашкынга амдыгааштан ылап белеткенири. Кыштаамда 15 тонна курраг өдекти чазын-на бөлүп, хой, хураган кажааларынга үүрмек септелгелерни кылып алган мен. Сигенни немей кылырын әм-даа үргүлчүлээр. Кыштагда чаа бажыңны колхоз тудуп берди. Кыштагга чүү негеттинер болдур, ону будурып алыры-биле күштү салып, малдың күскү, кышны одарладыышкынын улам эжижидерин шиитпирлеп алдым—деп Бадый Доржуевич чугаалап орар.

Ооң хою ам Зэр-Хавактың одарларында, күскү немелде деңгилдени ап турар. Аныяк хойжу ажылында чедиишкинин быжыглавышаан, улуг байырлалга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээрзинге быжыы-биле идегеп болур.

М. СЕВЕН.

ТАТАРИЯНЫҢ ЧАА МЕРГЕЖИЛИ

Татар АССР-ге 1974 чылда совет автомобиль тудуунуң база бир чаа төвү тургустунар. Камада автозавод чылдала 450000 автомобильдерни будурып үндүрер төлевилел күүлүг болур. Кама хемде ол тудуг чурттуң төөгүзүнде эң улуг тудугларның бирээзи: маңаа хүн бүрүде-ле миллион рубльдиң капитал тудуун кылып турар.

ЧҮГЕ ТАТАРИЯНЫ ШИЛИП АЛГАНЫЛ?

Автомобиль заводтарының чаа комплексизин тударынга тааржыр черни шилип ап турган, совет специалистер чеден хире янзы-бүрү черлерни шинчилеп көргеннер. Эң-не таарымчалыг чер болза Кама хемде Набережные Челны деп хоорайның чоок кавызы болган. Күрүнеден эвээш чарыгдалды үндүрүп турган, эң кыска хуусаа иштинде маңаа заводту болгаш ооң чоогунга хоорайны тудуп тургузарынга ол черниң байдалы таарымчалыг болган. Демир оруктар болгаш суг оруктары Набережные Челны хоорайны чигээт баазалары-биле болгаш продукцияны садып саарар черлер-биле кончуг эптиг каттыштырып турар. Мырыңай чоок чанында тургустунуп турар электри станцияларның комплексизи чиик өртектиг энергияны четчир санныг кылдыр бээр. Чурттуң Тольятти, Горький, Ярославль, Ульяновск чижектиг ындыг автомобиль төпөринде төрелдешкек будурулгелер-биле калбак харылзааны моортан организастаары белеп.

База мындыг бир байдалды барымдаалап көрген. Ол хире улуг тудугну кылырынга болгаш ол хире улуг хемчээлдиг будурулге дыка хөй ажылчын күжүн негеп турар. Ынчаарга бүгү кижилери ажыл-биле долу хайдыртынган бистиң чуртта ажылчын күжү дыка чедишпейн турар. Ажылчын күжүнүң хостуг курлавыры бисте чок, ындыг курлавырларны чүгле будурулге чорудулгаларын механизастап база автоматчыдып турган тып ап болур. Автозаводту тудар деп шилип алган черинде ындыг арга өске черлерге көөрде элээн бар болуп турар. Бо черниң чурттакчы чонунуң барык деңкезин көдээ черде чурттап турар. Хөй санныг чаа техниканы ап турар совхозтарда болгаш колхозтарда күш-ажылдың будурукчулүү үргүлчү өзүп турар, ынчангаш оортан хосталган ажылчын күжүн Камск заводунуң тудуунга бүгү чурттуң бергени ажылчын күжүнге немей ажыглаар болур.

Чугула тайылбыр: Набережные Челны хоорай Татар Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың девискээринде туруп турар. Бо республиканы шилип алганы — Совет эрге-чагырганың чылдарында Татарияга болган улуг-улуг өскерлиишкиннериниң чугула көргүзүү болуп турар.

Бо черниң үндезин чурттакчылары бодунуң хамаарышпас эргезин 1920 чылда, Татарияга Россия Федерациязының иштинге автономнуг эргени бергеде алгаанар. Хаанныг Россияның эң хожудангай кыдыг-кызыгаар черинин бирээзи болуп чораанындан экономика болгаш социал талазы-биле дүрген хөгжүүрүнүң аргазын Татария алган. Амгы үеде республика машина тудуунуң чамдык кылыгларын, химия болгаш нефть-химия продуктуларын будурер талазы-биле чуртта бирги черде туруп турар. Эвилелдиң ниити нефть тывыжының үштүң бирин ооп ап турар.

Ынчаарга ам Татария болза автомобиль тудуунуң база улуг төвү апаар. Күрүнеге эң ажыктыг ол байдал Татарияның бодунга база-ла ажыктыг. Кама хемде автомобиль тудуунуң комплексизин ажыглалга киириптерге, республикага үлетпүрүнүң кол фондузу ниити күрүнениң капитал сагыышкыны-биле ийи катап өзер. Ооң экономиказының бүгү талаларынга улуг-улуг өскерлиишкиннер болур. Автохоорайның чурттакчы чонун эт, үүт, чимистер, погаалар-биле хандырар специализастаттынган улуг будурулгелерни организастап тургузар. Бир чылда 80 миллион чуурга будурер куш фабрикаларын, улуг чылыдыла-парниктиг комплексини тударын планнаан.

БҮГҮ ЧУРТ ТУДУП ТУРГУЗУП ТУРАР

Совет автомобиль тудуунуң чаа төвүн тургузуп турары болза социализм үезинде улус ажыл-агыйының чаңгыс аай комплексизи болуп турар планныг төпчүткен экономиканың артык күштүүн кончуг тодаргай көргүзүп турар, чүл дээрге: ажылчын күжүнүң курлавырын, техниканы болгаш акша-хөреңгини эң чугула угланыышкынга шимчеткир кылдыр каттыштырып болур. Набережные Челны хоорайда амгы үеде хүн бүрүде миллион рубльдиң капитал салыышкынын шиңгээдип ап турар. Ынчаарга ажылдың хемчээли улам-на улгадып бар чыдар.

Кама хемде тудут комплексизин ажыглалга дүрген-не киирериге күрүне улут сонуургалдыг. Чурттуң экономиказын улам ыңай хөгжүдеринге ол улуг рольдут болур. Чүс-чүс заводтар, он-он хоорайлар, улус ажыл-агыйының барык бүгү адырлары Набережные Челны хоорайбиле холбаалыг апаар. Совет үлетпүрүүн кылып үндүрүп турар эң чаа техникаларыбиле Кама тудуун харам чоокка хандырып турар. Чурттуң үш чүс будурулгелери эргежок чугула бүгү үүлдерни аңаа белеткеп берип турарлар. Кама тудуунга үе-шагның фактору болза, ССРЭ-де бүгү чаа тудуглардаагызы-биле бир домей, эң чугула үүл болур. Ынчангаш Совет чазак даштыкы чурттарның фирмаларының кады ажылдажылга дугайында саналдарын күзелдин-биле хүлээп ап турар. Чижээ, Нибережные Челныда дизель шимчедикчилериниң заводунга технологтуг дериллерни алырының болгаш оларны эптеп тургузарының дугайында француз «Рено» фирма-биле керээ чарган. Ярославль 210 күштүг дизельди, Минск — самосвалдың кузовун, Одесса—чартык прицепторниң конструкциязын белеткеп берип турарлар. «КамАЗ» маркалыг машинаның кол шеперчизи болза Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң коллективи болуп турар. Камск заводунуң бирги ээлчээн ажыглалга киирер үеде автомобильдиң конструкциязы болгаш ону кылырының технологиязы долузубиле шенеп кыдыгнан турар. Ам бо үеде безин шенелдеде он-он «КамАЗтар» чурттуң янзы-бүрү черлериге үр үе иштинде, бүгү талалыг шылгалдаларны эртип турарлар.

Набережные Челны хоорайның чанында, чүгле 50 километр черде, Камск автомобиль заводунуң дузалаа заводтары туттунуп турар: чуртта автомобиль дугуйларын будурер эң улуг будурулгелер туттунуп турар.

Чөөн Сибирьде, Красноярск чоогунда туттунуп турар завод болза, Камск заводунга будурер вездеходтарны прицептер-биле хандырып болур. Ооң ачызы-биле Совет Эвилелиниң Сибирь, Соңгу чүк болгаш Ыраккы Чөөн чүк чергелиг шахталар, карьерлер болгаш тывыш бөйлаа элбек өске-даа черлериниге бирги ээлчегде чорудар автопоездилер Татарياдан чоруттунуп турар болу бээр.

Алексаидр БИРЮКОВ.
(ПМА).

База катап чылгы дугайында

СОВХОЗТА БАЙДАЛ КАНДЫГЫЛ?

«ҮТКА-ның 25 чылы» совхоз хоочун ажыл-агыйларның бирээзи. Ооң экономиказының кол орулгалыг адыры — мал ажылы. Ылангыя совхозта хой ажылын хөгжүдеринче онза кичээнгейни салып турар. Ынчангаш ону хой ажылдыг совхоз кылдыр санап турары-даа өөн. Ынчалза-даа совхозтуң ажык-орулгалыг мал ажылын сайзырадырынга дыка чугула болуп турар адыры чылгыны өстүреринче мында кичээнгей кошкак. Бо хире улуг ажылагыйда чыллың баштайгы чартынга чедир 74 бе бар болган, а оларның аллызы кулуннаан. Шупту чылгы мал 1970 чылда совхозка 197 баш санатынып турган болза, ам ында 161 баш-ла артканы элдеп.

Чылгы малдың баш саны өзер туржук, кудулап турарын, ол ышкаш ажыл-агый эрткен чылын төрүүр 100 беге оноаштыр чүгле 31 кулун алганын база бадыткал кылдыр көргүзүп болур. 1971 чылда кулуннар болгаш богба-чаваалар аарыглардан олуп хораан болгай. Ындыг фактылар совхозтуң тускай эртемниглериниң чылгы малды шуут херекке албайн турарын херечилеп турар.

Хой ажылын сайзырадырынче, ооң баш санын өстүреринче онза кичээнгей салып турары чөп болбайнаан. Ынчалза-даа ооң онча-менди чоруу, хойжуларның амыдырал-чуртталгазын эжижидери чогум-на чылгыны хумагалыг өстүреринден дорт хамааржыр дээрзин бистин специалистеривис чедир үнелевейн турарын кижи кайгаар.

Бодап-даа көрүнерден: хойжуларның кол-ла кыштаг, чайлаа — кадыр-берт черлерде болгай. Аңаа кандыг-даа болбаазырангай техника хойжунуң кол хөлгези—аътты солуп шыдавас деп, эштернин солун арнынга бижип турары чөп. Бо совхозта база-ла, өске черлерде дег, хойжуларга мунар аттар чедишпези шуут хоочураан. Арга чадаарда кызымаккай чамдык улус боттары амгы үениң негелдезин өзугаар мотоцикл, автомашина садып алырының орнунга, боттары хуузунда аът садып алгаш, оозу-биле мал каларар ужурга таваржып турар. Ол дээрге кыдыккы хемчег деп бодаар мен. Чамдык эштернин хөлгези боос азы кулунун эдерткен белер боор-дур. Ындыг байдалды чүгле чылгыже кичээнгейниң кофкаа-биле тайылбырлаар апаар.

Ооң ынай совхозта чылгы малдың чизе-даңзызын кылбас, янзы-бүрү аарыглардан оларның өлүп хораар чоруун болдурбас талазы-биле хемчеглер алдынмайн келген. Чылгычыларның амыдырал-чуртталгазынче кичээнгейни салыр бөлза эки. Чылгычылаары — чымыштыг ажыл. Совхоз дирекциязы, ажылчын комитети оларны эзлчеглиг кадатче шилчидер болза чогуур. Оларга өске малчыннарга ышкаш онаалдаларны бергеш, мурнакчыларны шаңнап-мактаарын чүге кылып болбазыл? Ооң ынай чылгы малды өстүреринге белерни мунар аът орнунга ажыглаарын таарыштыр көөр херек. Уксаалыг будурукчулер-биле чылгының уксаазын эжижидип, аңаа мал эмчилериниң хайгааралын күштелдирер херек.

К. КОМБУ.

* * *

РЕДАКЦИЯДАН: журналист С. К. Хертектиң чылгы малды өстүрериниң, ооң ажыктыының болгаш аңаа холбаштыр четпестериниң дугайында көдүрген айтырыы номчукчуларның кичээнгейин хаара туткан. Ону «Шынның» адрезинге кээп турар чагаалар херечилеп турар. Мооң мурнунда «База катап чылгы дугайында» деп рубрика-биле үнгүлээн чагаалар болгаш богүнгү ийи материал база-ла чылгы мал ажылынга хамаарышкан.

Ол чагааларның аразында чылгычыларның боттарының болгаш мал ажылының тускай эртемниглериниң чагаалары келбейн турар. А оларның санал-оналын солун арнындан номчукеаан күзээшкиннер редакцияга кээп турар. Ындыг чагааларны бижиирин редакция дилеп тур.

АЖЫКТЫГ МАЛ

«Шын» солунга журналист С. Хертектиң чылгы мал дугайында көдүрген айтырыынга хамаарыштыр чамдык эш-өөрүүн бижээн үүлдерин номчааш, болумнуң санал-оналымны бижикседим.

Чылгы — өске малга бодааргa азыралы чиик, өдек-кыштаг хереглевес мал-ла болгай. Эки ажыглаар болза, чылгының ажыы улуг. Ооң кададынга кол-ла сагыыр чүүл одарны таарыштыр солууру.

Бистин «Октябрь 30 чылы» колхоз 12 муң ажыг шээр малдыг. Малчыннарга хой кадарып мунар аттар чедишпейн турары элдеп чүве. Ажыл аттарының баш саны чыл бүрүде өспес, доргa алзыр таварылгалар тургулаар. Мунуп турган хөлгезин канчап оорладып алыр чүвел? Аът дээрге, анай-хураган эвес-ле болгай. Ээзи кижи аъды дээш сагыш салып, чиде-даа берзе, истелге органнарынга чедип тургаш, ийи-чангыс оорларны тудуп, кезедип болгай. Ол ышкаш мунар аттарның чедишпейн турары — эмдик аттарны өөредип, ажыл-агыйга чанчыктырары уттундуруп турарында.

Чайгы үеде кулуниуг белерни үскеш, тускай ферма кылдыр тургузары күзенчиг. Өске республикаларның практиказы ышкаш, бе хымызын садыглаар болза, чонга-даа, ажыл-агыйга-даа ажыктыг. Хымыс — кадыкшылга эргежок чугула суксун дээрзин уттуп турарывыс харааданчыг. Чүгле бистиң колхозта безин 200 баш чылгы мал бар. Оон канчап ооа-ла ийи ферманы тургузуп болбазыл?

Ажыл аттарын оорлап азы бажындан тудуп мунупкаш, хууда херээнге ажыглаар кижилерни илередип, ол дээш кеземчени онаап, аътты мунган үезинде киирип болур ажыын төлеттирер ужурлуг. Ынчан оорлаар болгаш аътты кайы хамаан чок ажыглаар чорук эвээжээр деп бодаар мен.

Чөөн-Хемчик район. О. САЙЫН.

Күскү одарда. *А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.*

СССР 50

НАЙЫРАЛ ШЫНААЗЫ

«Совет күрүнеиң бүгү нацияларының болгаш бичии-буурай улустарының тургузукчу энергиязы, чогаадыкчы аргалары, талантызы акыдуңмалышкы каттыжыышкындан кажангызындан-даа артык илереттинген».

(СЭКП ТК-ның «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50, чылынга белеткел дугайында» доктаалындан).

* * *

БИР ЭВЕС Узбекистанның чурт чуруун топтап көөр болза, Кыргыс биле Таджикистанның девискээрлерибиле ооң кызыгаарлажып турар черинде суг бугаларының болгаш хемнериң унвары-биле куржагланган байлакшылдыг Фергананың шынаазы чаттылып чоруткан. Ону долгандыр турар даглардан кара суглар өлче хап кирип чыдар. Олар каттышса-каттышса акы-дуңма дөрт республикаларның девискээрлерин таваракан делгем-чаагай Сыр-Дарья хем болу берген. Бистиң хүнеривисте узбектер болгаш таджиктер-даа, кыргыстар болгаш казахтар-даа Фергананың шынаазын —Найыралдың шынаазы деп адап турар.

Туркестанга чер суттарылгазының талазы-биле ажылдарны кылыырга акша-хөрецгини бээр дугайында 1918 чылда Владимир Ильич Ленинниң ат салганы декрет ол ең байлакшылдыг черни ажаап алыры дээш бүгү улустуң шимчээшкининиң эгезин салган. Ооң-биле ук шынааның чаа төөгүзү эгелээн. Ол шынаа унундан амгы үеде чылдың-на барык бүдүн чартык миллион тонна хөвеции ап турар.

Шынааның картазында шаанда ак-куу өңнер колдаан турган: даглар баарының оргулаштарында курраг даварлар, курраг ховулар, элезиниг черлер тургулаан. Ынчалза-даа ындыг хоозургай, куруг черлер чыл келген тудум-на улам эвээжеп кел чыткан. Бүгү улустуң шимчээшкининиң ачызында бежен ажыг улуг-улуг каналдарны болгаш суг белдирлерин тудуп тургускан. Оларның ең улуу Фергананың улуг каналы болур.

Ол үеде ең улуг деп турган кылымал хемни боттарының күжү-биле казып үндүрер дугайында узбек тараажыларның эгелээшкининиң партияның Төп Комитеди болгаш Совет чазак деткээн. Акы-дуңма республикалар ол тудугга хереглээр ыяшты, демирни, цементини болгаш өске-даа материалдарны берип, дузалаан. Чурттуң бүгү булуңнарындан оң-оң муң чагаалар Узбекистанга барып турган. Оларның бирээзи бо-дур, Украинаның Запорожье облазының Красноармейск районунуң «Искра» колхозунда коммунист Абрамов ону чоруткан. «Мен коммунист болгаш даш чазаар мергежилдиг мен. Ажылым стажы чээрби чыл. «Правда» солундан Фергананың улуг каналын тудар дугайында чүүлдү номчудум, ынчангаш ол ниити херекке бодумнуң күш-ажылымның чамдык кезиин киириштирери-биле ол социалистиг улуг тудугга киржирим чөпшээрел көрүңер».

1939 чылдың августуң 1-де Фергананың ийи чүс муң хире тараачыннары болгаш тудугга келген узбектер, орустар, таджиктер, татарлар, украиннер, көрейлер, казахтар баштайгы шалыпчы ажылче кирипкеннер.

Ол улусчу тудуг муң-муң бөдүүн тараачыннарга коммунистиг кижизидилгениң улуг школазы болган. Партия болгаш комсомол организациялары тудугга ажылдаары-биле үш муң пропагандистерни ынаар чоруткан, ийи чүс ажыг агитпунктуларны тургускан, бижик билбес чоруктуу узуткаарының бүдүн чартык муң ажыг школаларын организастаан.

Ол тудугдан дыка хөй маадырларның ады билдинген. 1082 кижите чазактың бедик шаңналдарын тывыскан. Ол шаңналдарны тыпсын тура, М. И. Калинин мынча дээн: «Мында чүгле бо улуг каналды касканы эвес, харын-даа улус күзээр-ле болза, чүү-даа кылып ап шыдаар деп чүвени ооң көргүзүп турары чугулаадыр! Бо херекке чүгле идейкейлиг чорук, эгелээшкин эргежок чугула. Узбек улустуң ындыг эгелээшкининиң өнза үнелиг үүлүг чүдел дээрге, ону бүгү Совет Эвилелиниң колхозчу тараачыннарының деткин эгелеп турары-дыр».

...Каналды картадан көөрге дыка улуг, хөй будуктарлыг ыяшка дөмей. Ооң дазылдарын долгандыр меңгилиг даглар баштары, а унунуң бажында — хөвең тараан шөлдер көстүп чытаанзыг. Ооң күчүлүг унундан ак-көк өңнүг будуктар бүгү Фергана шынаазын шыва алган. Ол кылымал хем суун чартык миллион гектар ажыг черже нептередип турар. Чүгле бүдүн чартык ай дургузунда Фергананың 270 километр улуг каналын казып кылган. Ол кылымал хемни казарынга аңгы-аңгы национаддың барык ийи чүс муң кижи ажылдап турган. Олар машина-даа, чер кастырар техникадаа чокка, кара хол-биле ийи миллион кубометр хире довуракты казып, дажыглаан. Олла арга-биле Кампыррабаттың суг белдирин база тудуп тургускан болгай.

ЧЫЛДАР ЭРТИП-ЛЕ турган. Хөй чылдар мурнунда туттунган Кампыррабаттың суг белдири катап чаартынып турар. Ооң чанында бедин 115 метр болгаш бир километр ажыг узун дурттуг улуг плотина —суг моңдаан база кылып эгелээн. Ооң дузазы-биле 1,75 миллиард кубометр ишкир Андижанның суг шыгжамыры 416 муң гектар шөлдү үргүлүнүң каңдаашкынындан моңгеэи-биле камгалаар, дөртен муң гектар кур черни суттарар арганы бээр.

Кара-Дарья хемниң агым суун кижиниң аайынче албадан киирипкен эрги суг белдирин туткан үеден бээр дөртен чыл эткен. Оон бээр дыка хөй күүлдер өскерлип, чаарттынган. Ынчалза-даа ниити күш-биле бүгү чуртка чугула ажыл-хереги бүдүрүп турар хөй-хөй национаддарның кижилериниң күш-ажылчы маадырлыг чоруу Кампыррабатта дөртен чыл мурнунда ышкаш, ам-даа быжыг. Андижан далайын ам бүгү чурт тудуп турар. Аңаа Магнитогорскиден болгаш Карагандадан каң арматура болгаш прокат сөөрткен, Братскиден ыяш дажыглаан эшеловнар барып-ла турар. Белоруссиядан күчүлүг самосвалдар, кабельдер, электри дерилгелери. Москва чоогундан — амгы үеним бедик краннары, электри шугумнарының херекселдери, Грузиядан — автомашиналар үзүк-соксаал чок чедип-ле турар...

Хая-дашты буза шаап, арыглаан күчүлүг маскаларның даваш-шимээни бичии-даа соксавайн турар. Частымшыннарның күжү-биле барык чээрби метр кылын славец дашты чаза шаап турар. Амгы үеде ол бүгү хая-дашта тудуг черлерин быжыглаар ажыл чоруп турар. Хаяның кайы хире быжыындан бүгү тудугнуң шынары хамааржыр апаар.

Кампыррабат кашпалынга чер шимчээшкини чаңгыс эвес удаа бооп тургулаан. Сейсмология станциялары аңаа он баллдыг чер шимчээшкинин безин демдеглеп турган. Ооң ужурундан төлевилекчилер ол нарын тудугнуң төлевилелин чаңгыс эвес удаа катап эде көөр ужурга таваржып турганнар. Ол тудуг быжыг болуру-биле чергелештир чиик, сугнуң ыйыышкынынга болгаш чер шимчээшкининге-даа ыдамык болур ужурлуг. Чогум-на ооң ужурундан ол плотинаны чуртка бир дугаарында мынчаар быжыг кылырының идеязы тывылган, ханы кашпалды кежир кылдынар плотина 33 кезектерден тургутунар. Он метр кылын демир бетон хананы бетондан куткан быжыг адагаштар камгалаар.

АМГЫ ҮЕДЕ тудугжулар плотинаның дал ортузунда ажылдап турарлар. Келир чылын олар Кара-Дарьяның суун чайыр бадырар. Хемниң эрги унун бооптар. Тудугнуң участок бүрүзүнде ажыл хайныышкынныг. Ол черле билдингир. Тудугже кирер хаалга кырында СЭКПниң XXIV съездизиниң Директиваларындан мындыг одурларны үшта бижээш, азыр каан: «...Андижанның суг шыгжамырының тудуун дүргедир».

Плотинаның оң талазын тудуп турар № 3 тудуг-монтаж эргелели-биле солагай талазында ажылдап турар —№ 1 тудуг-монтаж эргелели аразында чарыштыг. Олар чарыштыг болза-даа эш хуунуң дузалажыышкыны, дуржулга солчуушкуну чокка ажыл бүтпес. Узбек Абиджан Салиевтиң хая-даш бузарының талазы-биле аргазын украин Виктор Слюнченконуң бригадазы чедишкинниг ажылаан турар. Ооң ачазы Джалал болгаш акызы Гафуджан олар хоочун Кампыррабатта суг белдирин тудушкайнар. Ам оларның хөрээн Абиджанның уламчылап турары ол-дур. Салиевтиң бригадазы тудугга бир дугаарында плотина тургузар черниң хая-дажын аштап дооскан болгаш амгы үеде бетонщиктеринең келир чылын кээп ажылдаар черин белеткеп эгелей берген.

Сибирь чурттуг звеночу Вера Григорьевна Глинканың адын ол тудугда танывас-ла кижи чок. Красноярск ГЭСтиң тудуундан ол аңаа чеде берген. Чурттуң эң улуг тудугларынга чээрби чылда ажылдаан, чыын алган дуржулгазын харам чокка дамчыдып турган, ол он-он аныяк ажылчыннарны чаа черге баргаш, өөреткен.

Хүндүлел самбыраазында — электросварщик азербайджан Реаз Кахидаевиң чуруу бар. Ол эвээш эвес күш-ажылчы тиилелгелерни чедип алган. Кыргыс Бектемир Наваевтиң удуртканы бетонщиктер бригадазы социалистиг чарыштың мурнакчыларының аразында санадып турар.

Бистиң чурттуң 29 национал улустарын төлээлээн дөрт муң ажыг кижи ол тудугда акы-дуңма езу-биле бот-боттарынга дузалажып ажылдап турарлар. Киргизиядан ийи-ле базым деп болур черде чаа хоорай — Советабадты олар база-ла боттарының холдары-биле тудуп тургусканнар. Оштан ынаар ногаа, кат-чимис сөөрткен Дажалалабадтан суг продуктуларын үүдүрген машиналар маңнажып чоруп-ла турар. Ам удавас Киргизияның девискээри-биле эрткен газ дамчыдар хоолайлан бойдус газы Советабадка база чедип келир.

Чүгле Улуг Октябрь бүгү совет кижилерни чаңгыс аай өг-бүле кылдыр сырый каттыштырган, күчүлүг хемнерни ажыглалга киирер, кылымал далайларны тургузар куруг ховуларны ногаарартыр арганы берген. Чүгле Фергана шынаазында безин кылымал хемнериң узун дургаар хемчээли Ферганадан Москвага, чедир орукту ийи катап ажып турар.

Ю. ЮДИН,
СЭТА-ның корр.

Бо чылын Узбек ССР-ниң хөвеңчилери бедик дүжүттү өстүргеннер. Амгы үеде ону ажаап алыр, күрүнеге садар ажыл кидин-түлүк.

ЧУРУКТА: «Аим» совхозтуң мурнакчы ажылчыннары Мунисхон Мухтарова биле Мунисхон Батыралиева.

Р. АШУРОВТУҢ фотозу.

БАКТОКУМАРИННИ АЖЫГЛАҢАР

Бактокумарин — мал болгаш чер ажыл-агыйынга хора чедирер хөөкчилерни узуткаарынга таарымчалыг бүдүмел. Хөөкчилериң аразында ең-не нептереңгейи — өрге-күске аймаа. Ындыг хөөкчилер (өргелер, күскелер, күжүгеннер, сарыг-кудуруктар) чер-черде янзы-бүрү хевирлерлиг нептерээн амытаннарга санаттырып турар. Оларның өзүлдези кончуг дүрген.

Ындыг хөөкчилер колхоз, совхозтарның ажыл-агыйынга экономиктиг когаралдарны чедирип турарындан аңгыда, халдавырлыг аарыгларның дүрген тарадыкчылары болуп турар. Олар кижилерге болгаш өске-даа дириг амытаннарга листериоз, бруцеллёз, чума, калчааараар аарыг дээн ышкаш аймыдыг аарыгларны халдадып болур.

Бистиң республиканың ажыл-агыйларынга хоралыг хөөкчилер-биле демиселди күштелдирер ужуралыг. Хөөкчилерни калбаа-биле узуткаарының бир кол аргазы — оларны боттарының аарының бактерияларын нептередип турган узуткаары. Ол арга хөөкчилерден аңгыда, ажыктыг дириг амытанварга хора чок. Бактерияларны нептередирге хөөкчилер янзы-бүрү хевирлерлиг болганда, оларның дөгерезин чок кылыры берге.

Мал болгаш чер ажыл-агыйында хоралыг хөөкчилерни узуткаары-биле кылдынган хораннарның ең-не дээштии — Д. Ф. Трахановтуң ажытканы бактокумарин дээр бүдүмел. Ук бүдүмел хөөкчилер аарыгларының бактерияларындан болгаш зоокумаринниң натрийлиг дузуңдан кылдынган. Бактокумаринни бедик шынарлыг кызыл-тас, арбай, сула үрезиннериңден кылган. Ол бүдүмелдиң чаңгыс граммы-ла 2—8 миллиард микробтарлыг.

Мал кажааларында турумчаан хөөкчилерни узуткаарда, бактокумаринни 2—3 хүн улаштыр оларның уңгурларының аскынга, чыглыр черлеринге малдың кээринге чедир 2—2,5 шак бурунгаар (50—100 граммнарлыг бичии саазын хапчыгаштар өзутаар) мал азы куш четпес кылдыр төгер.

Садтар, тараа болгаш ногаа шөлдериниң гектар бүрүзүнге-ле 1—2 килограмм бактокумарин иегеттинер. Ол ышкаш сиген сарааттарынга, саваң оваларынга ооң хемчээлин барымдаалап, ук бүдүмелди ажыглаар.

Өрге-күске аймактыг хөөкчилерге хораннаттынган 2—3-ле үрезин өлүмүү чедирип болур. Мал болгаш чер ажыл-агыйында хоралыг хөөкчилерни узуткаарынга бактокумарин ең-не таарымчалыг бүдүмел дээрзин, Кыргыс, Казах, Белоруссия ССР-лерге, Краснодар, Красноярск крайларга болгаш Хакас автономнуг обласка чоруткан дуржулгалар бадыткаан. Ол черлериң чамдык ажыл-агыйларынга нептерээн турган хөөкчилериң 85—92 хуу-зу өлгүлээн.

Бактокумаринни бистиң республикада ажыглап эгелеп турар. «Сукпак» совхозка чоруткан лабораторлуг дуржулга эки түңнелдиг болганын көргүскен. Ол ышкаш «Саян», «Найырал», «Бурунгаар» совхозтарның тараа шөлдеринге бактокумаринни база чаптырган. Ооң түңнели амдыызында илереттинмээн.

Үеүнде чугаалаанывыстан ап көөрге, хоралыг хөөкчилерни узуткаарын чаңгыс ажыл-агыйларга эвес, а бүдүн район хемчээлинге-даа чорудып болур деп түңнезе ажыр-бас. Бактокумаринни ажыглаары таарымчалыг, ону чиниинің соонда 5—7 хонгашла хөөкчилер кылыр болур. Ооң кижилерге болгаш малманганга хоразы чок. Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчуларынга, тускай эртемниглериниге мал болгаш чер ажыл-агыйында хоралыг хөөкчилерни узуткаарынга бактокумарин дөп бүдүмелди калбаа-биле ажыглаарын сүмелээр херек.

В. СЕМЕНОВА,
Республиканың ветбаклабораториязының бүдүрүлге кидизиниң эргелекчизи.

ДЕЛЕГЕЙ ЭРТКЕН НЕДЕЛЯДА

КАРА ЧАҢГЫС БОТТУГ ОРУК

Мурнуу Вьетнамда тулчуушкуннар фронтуларында амгы байдал дайынны «вьетнамчыдар» дээр чүве вьетнам дайынның халавыңдан АКШ-ты адырып ап шыдавазының бүзүрелдиг бадыткалы болуп турар. Хемчээлдериниң талазы-биле чижеглежир чүвези чок америк бомбалаашкыннар тураажок, Хосталганың улусчу чепсектиг күштери чурттуң хосталган девискээрин улам калбартып орар. Францияның «Монд» солунунуң дегдеглээнин ёзугаар алырга, стратегия талазы-биле кончуг чугула район төвү Тиенфиокту патриоттарның ээлеп алганы «Мурнуу Вьетнамның хемчээл талазы-биле ийиги улуг хоорайы болур Дананг-ны кыжаныышкынны күштелдирген». Ең улуг америк шериг баазазы ол хоорайда турар.

Патриотчу күштер Хюэ чоогунда база тулчуп турар. Соңгу талакы шериг секторунда можу найысылалы Куангчи дээш тулчуушкуннар июнь төнчүзүнден бээр чаңгыс-даа хүн кошкавайн келген. Сайгонуңу ол хоорайны ээлеп алыр дээш оралдажып турган далай чадаг шериниң болгаш парашютист-десантниктериниң үш дивизиязы аар тулчуушкуннарга шуут харыы алдараан. «Сайгонда америк штаб дайынга тиилелге чедип алыр шинек чогун миннир ужурга таварышкан» деп, «Кристчен Сайенс монитор» солун бижээн. Штабтың бедик албан-дужаалдыг офицерлери дайынга аштырыышкын дугайын ам болганчок-ла чугаалажып турар апарганын ол солун демдеглээн. Ынчалза-даа сайгончу эрге-чагыргага калбак шериг болгаш политиктиг дузаламчыны АКШ амдаа көргүспүшаан.

Америк агрессчи дайынны соксадырының болгаш Вьетнамга тайбыңы катап тургузарының дугайында айтырыгның талазы-биле Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаа сентябрь 11-де чугула медеглел кылган. Ол документ вьетнам улустуң кол эргелерин хандырар чорукту магадылаарын көрүп, дайынга каражаан вьетнам черге тайбынче орукту айтып турар.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның медеглелиниң ийи пунктузу аразында чарылбас холбаалыг. Вьетнам улуска уур агрессчи дайынны АКШ соксадып, бодунуң бүгү шериглерин Мурнуу Вьетнамдан үндүрүп ап, Вьетнам Демократтыг Республиканы бомбалап болгаш бүзээлел турар чоруун соксадып, сайгончу ёзучурумга деткимче көргүзер чоруун шеглезин деп негелде бирги пунктуда киргеи. Ийиги пункт Мурнуу Вьетнамның иштики херектеринге хамаарышкан. Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаа сентябрь 14-те медеглел кылган, Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның ол тайбың эгелээшкиниң бүрүн деткээн. Бир эвес АКШ дайынын соксадырын шынаала күзеп турар болза, бүгү америк шериглер болгаш америк шериг албанныглар дедир чана берген турарын күзээр болза, вьетнам таланың чаа саналдарынга чогуур харыыны ол бээр ужурлуг деп, ВДРниң чазаа онзалап демдеглээн. Демисежип турар Вьетнамның тайбыңга ынакшылдыг ол күжениишкиннерин делегейниң хөй-ниитизи бүрүн деткип турар.

* * *

ТЕЛЬ-АВИВ ЧҮНҮ ЧЕДИШ АЛЫКСАП ТУРАРЫЛ?

Чоокку Чөөн чүктен дүвүрээзиниг медээлер кээп турар. Израильдиң «Фантом» дээр шериг самолёттарының улуг каттыжыышкыннары Ливанда болгаш Сирияда чамдык араб суурларны бир неделя мурнунда араатанзыг ёзу-биле бомбалап турган. Ол дээрбечи ужудуушкуннарның түңнелинде чүс-чүс кижи өлүткен болгаш балыглаттырган. Ливанның болгаш Сирияның кызыгаарларының чанында бодунуң шериглериниң санын өстүрбүшаан. Тель-Авив ол кызыгаарларже танк кезектерин чорудун турар деп, сөөлгү хүннерде информация агентилелдери дыңнадып турар.

Ол бүгү агрессчи үүлгедиглерни сионисчи пропаганда чоокта чаа Мюнхенге болган таварылгага «харыы хемчеглер» кыддыр көргүзүп турар. Ол барыын-герман хоорайга болган халаптыг болуушкуннар ниитиге билдингир болгай, ынчангаш ол болуушкуннар чүтле хараадаан сеткилди хайныктырыы болур. Ынчаарга араатанзыг бомбалаашкыннарның объектилери болу берген араб суурларының тайбың чурттакчыларынга ол болуушкуннарның хамаарылгазы чүл?—деп айтырыг ынчалдыр тургустунуп келир апаар. Агрессиязын болгаш Удурлавыышкынның палестин организацияларының үүлгедиглериниң ужурунда дээр чылдактар-биле тайбың чонну өлүрүп турар чоруун Тель-Авивтиң агартыр дээр орадажыышкыннары делегей эргезиниң норма-чижектерге чөрүшкек болуп, КНО-нуң Уставын дерзин ёзу-биле үрээни болгаш КНО-нуң Айыыл чок чорук Төвүлелиниң шиитпирлерин күүсетпээчи болуп турар.

Израильдиң агрессчи үүлгедиглери КНО-га дүвүрээзиниң болгаш делегейге хөй-ниитиниң килеңнээшкинин хайныктырган. Үш күрүне — Сомали, Гвинея болгаш Югославия — Израильдиң дайынзырак чөңгээлерин доп-дораан соксадырынче кыйгырыг салдынган резолюция төлевилелин Айыыл чок чорук Төвүлели көөр кылдыр киирген. Ынчалза-даа Израильдиң болчукчузу болу берген Каттышкан Штаттар ол резолюция төлевилелинге удур бадылаан, ону хүлээп алырын болбурбаан.

Чоокку Чөөн чүкте байдал чидиглеңмишаан, ынчангаш Израиль дээрге «дерзиилекчилерге удур демисел» дугайында шуут-ла хоозун бодалдары-биле чагдыын алгаш, ажык дээрбедээшкининиң аргазы-биле бодунуң эжелекчи планнарын боттандырар чорукту чедип алырын орадажып турар деп түңнелди барын талакы хөй-хөй солуннар безин кылып турар апарган.

* * *

«НИИТИ РЫНОК»: ШИИТПИРЛЕТТИНМЭЭН АЙТЫРЫГЛАР

«Ниити рынок» кежигүнү алды чурттуң болгаш аңаа киреринге кандидат болуп турар дөрт чурттуң министрлериниң каш-даа төвүлел хуралы эткен неделяда Римге болган. «Каттышкан Европа» деп шолалыг харыксыраан уругнуң кадыныың байдалын сан чок хөй эмчилер шинчилеп, ону эмнээриниң аргазын маргыжып пат-ла болганнар» деп, ол төвүлел хуралдарны чамдык хайгааракчылар шак ынчалдыр шоодуп бижээн. Европаның экономиктиг ниитилежилгезин калбартырынга холбаалыг айтырыглар талазы-биле он чурттуң күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының октябрьда кылдыр төлевилеттинген төвүлел хуралы болур бе азы болбас бе дээрзиниң дугайында айтырыгны ол министрлер хамыктыг мурнунда шиитпирлээр ужуралуг турган. Келир чылдың январь 1-ден эгелээш Англия, Ирландия, Дания болгаш Норвегия «Ниити рынок» кежигүннери болуксан турары билдингир болгай. Моох мурнунда болуп тургулаан бо янзылыг төвүлел хуралдарга болгаш конференцияларга ышкаш «Ниити рынокту» амгы-даа, келир үеде-даа кежигүннериниң аразынга чидиг төрүлдээлер болган.

Европаның экономиктиг ниитилежилгези даштыкы болгаш экономиктиг кандыг политиканы чорудар ужуруул дээрзинге хамаарыштыр кол төрүлдээ болган. Америк монополияларының Барыын Европада тергиделиниң өзүп турарынга удур, Европаның экономиктиг ниитилежилге чурттарының даштыкы болгаш экономиктиг политиказын Вашингтонга оорга латтынып чорудар чоруунга удур, туспус чурттарның национал ботэргезин дора көөр чорукка удур «Ниити рынок» чаңгыс аай фронт болуп алгаш демисежир ужурлуг деп, Франция негээн. Капиталистиг делегейниң акша-саң-хөө системазын үндезини-биле эде организастаарын, ооң долларын хамаарылгазын ажып эртерин база Францияга негээн. Францияның бодалы-биле алырга, «дээди деңнелге» төвүлел хуралды чыылдырарының мурнунда ол чугула айтырыглар дугайты «Ниити рынок» талазы-биле эвилелчилериниң аразынга принципиалдыг төпшээрежилге чедип алдынар болза, ол төвүлел хуралдың чедишкинниг болурун хандырган турун болур.

Төвүлел хуралды эрттирери дээш он делегацияның чүгле алдызы сапалдаан. Артканнары шоолуг-ла тодаргай чугаа чок болган, а Францияның делегациязы Рим төвүлел хуралдарының түңнелдериниң дугайын бодунуң чуртунуң Министрлер Төвүлелинге илеткеп дыңнадырын аазаан. Рим төвүлел хуралдары Барыын Европа чуртларының мурнунда турар чаңгыс-даа чугула айтырыгны шиитпирлеп чадашкан болгаш даштыкы база экономиктиг политиканың дыка хөй айтырыгларының талазы-биле төрүлдээлерни-даа чайладып шыдаваан.

* * *

АФРИКАНЫҢ ХАМААРЫШПАС ЧУРТТАРЫН КОРГУДУП ШЫДАВАС

Замбияның тайбың суурунче португали шериглериниң чаа дээрбечи халдаашкыны Африканың хөй-ниитизиниң килеңнээшкинин хайныктырган болгаш хамаарышпас Африканың дайзынары боттарының чимзениишкиннерин соксатпайн турарын база дагын көргүскен. Ол дээрбечи халдаашкынның дугайын эрткен неделяда Лусактан дыңнаткан. Ол чимзениишкиннер айыыл чок чоруктуң коллективтиг хемчеглерин алырының өйү келгенин бадыткан турар. Ындыг хемчеглериниң дугайын Чөөн болгаш Төп Африканың күрүнелер баштыңнарының Дар-эс-Саламга чаа болган төвүлел хуралынга дугурушкан. Боттарының кайы-бирээзи агрессияга азы кешсөөк ылгаар ёзу-чурумнарының талазыдан экономиктиг ыйыышкынга таваржы берген таварылгада, бот-боттарынга эргежок чугула шериг болгаш экономиктиг дузаламчыны көргүсүүрүн төвүлел хуралдың киржикчилери шиитпирлиг хүлээнген.

Африканың хамаарышпас чамдык күрүнелери, ылаңгыя кеш-сөөк ылгакчыларының болгаш колонизаторларның тергиделиниң адаанда турар девискээрлер-биле кызыгаарлажып турар күрүнелер сөөлгү чылдар дургузунда чепсектиг чөңгээлериниң объектилери болуп турар апарган. Ол чорук агрессорларга удур хемчеглерни кады алырының эргежок чугулазын айтып турар. Ындыг кады ажылдажылганың чижектерин Африка шаандан бээр билир. 1974 чылдың эгезинде, португали хөлезиленикчи дээрбечилериниң чепсектиг халдаашкынынга Гвинея Республиканың таварышканының соон дарый, кады камгалаал дугайында керээ Гвинеяның болгаш Жожазында Сьера Леоне Республиканың аразынга чардынган турган. Кызыл далайдан Замбези чедир, Индий океандан Атлантиканың эрактерингe чедир чаттылып чоруткан делгем девискээриниң 16 чурту ам Чөөн болгаш Төп Африкага айыыл чок чорукту хандырарының талазы-биле дем каттыштырар хемчеглер дугайын дугуржуп алганнар.

Кеш-сөөк ылгакчыларынга болгаш колонизаторларга оорга латтынган империализм болгаш оон агентуразы кыжаныышкыннарның болгаш хораалаашкыннарның дузазыбиле хамаарышпас африка чурттарны коргудуп, хосталгалыг шимчээшкиннерни деткириңден чурттарны ойталаар, ооң уламыңдан Африкага колониализмни бүрүн дужүрер чорукту үзер кылдыр албадап шыдавас деп чүвени ол шиитпир херечилеп турар. Хамаарышпас девискээрлерде хосталгалыг шимчээшкиннерге дузаламчыны бүгү хемчег-биле калбартыр болгаш хосталга дээш демиселчилерге ол чурттарның девискээрлерин таварты моондак чок эртер эргени тыпсыр дугайында Дар-эс-Саламга болган төвүлел хуралдың киржикчилериниң шиитпири база ону чугаалап турар.

Амгы бөйдалдарда чепсектиг демисел Африкага кешсөөк ылгаар чорукту болгаш колониализмни узуткаарының кара чаңгыс чепсээ болур дээрзин төвүлел хуралдың киржикчилери айыткан.

(СЭТА).

Лаостуң Улусчу-хосталга шериинин кезээ дайзынның колонназын атакалаар мурнуу чарыында.

БТА-СЭТА-ның фотозу.

Чүнүң-биле чемненирил?

КАРБЕРРА. Австралилер чүнүң-биле чемненирил деп айтырыг чурттуң хөй-ниитизинге улам дүвүренчиг апар чоруур. Чоокта чаа шинчилел кылырга, Чаа Мурнуу Уэллс штатта сосиска, дагаа эзди болгаш өске-даа хөй-хөй продуктулар кижиниң кадыынга хоралыг хөй бактерияларлыг болган. Ортумак шыдалдыг австрали кижи аъш-чемни чаа шинчилиг кылдыр аян, чыг киирер, ону кадагалаарынга ажыглаар ийи ыллограмм хире чүүл-буру химия будүмелдерин чем-биле катай чылдың-на чип келир. Оларның хөй-ле кижиниң кадыынга хоралыг, чамдыктары рак аарыын безин тывылдырып болур деп эртемденнер бадыткап турар.

«Буллетин» журнал ооң чылдагаанын чуртта аъш-чем үлетпурун хайгааараар чаңгыс аай хөөйлүнүң чогунда деп тайылбырлаан.

(СЭТА).

Кадыкшылга хоралыг

ТОКИО. Токио мугулдурунуң бокталганын шинчилээнинин түңнелдерин Японияның Тудуг министерствозунуң комиссиязының кежигүннери кайгай берген. Дириг организмнерге хоралыг мөңгүн-суу, кадмий, мышьяк болгаш өскедаа каттыжыышкыннарның ында сугга холушканы чазактың тус черде бойдус байдалын хайгааараар төлээ черинин турускан чижек хемчээлдеринден үш катап ажыг болган.

Эрик девискээринде чүүлбуру будүрүлге черлери ажок бокталган үлетпур чуунду 1000 ажыг тонна сугну мугулдурже хуннуң-не аксып турар деп, ук комиссия илереткен. Хыналда кылырга, мугулдурнуң байдалы үргүлчү баксырап турар болган. Мугулдур дувун ирээн будүмелдер артынчылары бок, өлүг планктон хөме алы берген. Суг боктуунга ең шыдамык дээн шиитигир далай шыйлашкыны безин ындыг сугга чурттай албас.

Японияның найысылалының «далай хаалгазы» чайгылыш чокка «өлүг далай болуп бар чыдар» деп, япон солуннар сагыш чоап демдеглеп турар.

Н. БЕТИН.

(СЭТА-ның корр).

Поэзия булуңу

Екатерина ТАПОВА.

ЭРЗИН КЫРЫНДА ЫР

Орай кежээ. Эрзин хемниң ирик кыры.
Оожум салгын чымчаңнады чөлбүп туру.
Чайынныг ай бедик дээрден хараа алган
Чалгыларда хереллерин аадып туру.
Талыгырдан чалгыларга үдеттиргеш
Тааланчыг аялгалар дыңналы-дыр.
Чадаганныг хөөн киргеш хылдары дег,
Чалыы чүрек кыңгырткайнып турганзыг-дыр
Адыр, мана, хензиг када доктаай каацкаш,
Айтырыымга харыылап көр, хөглүг салгын,
Эрзин хемниң кырын дурааар чаңгыланган
Элдеп-уран аялгалар кайыын үнү?
— Амыракка эргеленген чалыы оолдуң
Ажыткалак сеткилиниң сырыны-дыр,
Кодан хөөн эдеп доскан кадарчы кыс
Хову чечээн ырлавышаан чыып чору.
Сылдыстарже шыгаай көргеш шалба чайып,
Чылгычы оол сырынналдыр сыгырты-дыр,
Чолдуг чаагай чурттаганы алган мактаан
Соруктунуң каргыраазы дыңналы-дыр.
Амыдырал хөөнү болган аялгалар
Арыг кылан чалгыларда аяннашкан,
Эрте шаглан малчын чоннуң чуртту болган
Эраян. Эраян, сеңа ырлап хаамас-тыр мен.
Сорукту — Эрзинде хөөчүн каргыраачы ирейниң ады.

Аңаа шылгап эгелээн бис

(ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАДЫ СЕРГЕЙ СЕНДАЖЫГА)

Бистер ынчан порук, кенеп
оолдар бис.
Билиг кызыы, бодал доскут,
ынчалзажок,
Алыс күзел, чүткүлүүс
часкы хем дег,
Ажыл-иштиң далайынче
шымны берген.
Эзир турлаа хаяларлыг
Алаш хемден
Эзим шыпкан Имн хемниң
бажы чедир.
Ажыг соокка чаактарывыс
үжүтпүшаан.
Айда чоруп четкеннивис өөк-
тыр боор сеңа.
Бисти ынаар бөккүжеге
байып, чыргаар
Ажык, олча сундулады
кыйгырыптаан.
Бисти ынаар бергелерге
дадыгар дээн
Амыдырал сорук, күжү ал-
гаш барган.
Кадыг иштиг аңаа таныс
«чолуктувус».
Ханыг чаанын медээзин аа
дыңнадывыс.
Шыны-биле чугаалаарга ча-
лыы боттун
Шыдамгын аңаа шылгап
эгелээн бис.

В. САГАН-ООЛ.

Валентина ПОТЕМКИНА.

Дангына кыс базып бар чор...

Чаалыг чылдар хенертен-не
Сагыжымны өйүп келир:
Коргулчун ок хөрек иштин
Хоочуралы чыдыпкавзыг.
Чалыы үем характарга
Чалбыраш дег тода көстүп.
«Божуур бажың» диген чар-
лал
Бодалымны хайыктырар:
Эжиктерге ужуражыг...
Эргим сөстер төктүп турда.

Чажын тутканы аныяк кыс
Чазык, чаагай үнүп келгеш.
Селбер чажын суйбагылаан.
Шериг бөргүн эде кеткеш,
Дунда божаан чассыг төлүп
Турганнарга көргүскүлөөн.
Сладак болгаш пистолетке
Чаңчыккан хол чашты тут-
кан.
Эгискелиг чечек сөңнеп,
Эргим ашаа манап турбаан.

Ынчалза-даа хөрээженнин
Ынаныштыг шырайында
Ие болгаш аас-кежин
Изиг хүнче шилчий бергеш.
Өпейде чаш ыглаптарга,
Дамдылар-даа кыланнашты.
Өөделиг кеттинмөөн бол,
Дангына кыс базып бар
чор...

Очулдурган Монгуш ДОРЖУ.

МАНААШКЫН

Чалыы хөглүг назынымның
Чажыдын-даа дилээн ышкаш,
Кара чаасканн Хемчиим
эрзин
Каш-даа, эргиир болу бердим.

Сырын-салгын уян-даамык,
Сылдыс дээрни чинчилаалек,
Ыржым бүргээн кежээлерде
Ында чоруур ужурум чүү?
Эриктерден хараттынып,
Эргиштерже даштар октап,
Сеткил чүреем чырыткызы —
Сеңи манап чоруур-дур мен.

А. ДОПЧАА.

СОРУК КИРИИШКИН-БИЛЕ

Республиканың школаларында чаа өөредилге чылы эгелээш, чартык ай ашкан. Юбилейжи өөредилге чылының онзагай үүлдери үдел, башкылар коллективтери кандыг ооруулгаларны шиитпирлээрил, бүгү-ниити өөредилгезиниң байдалы кандыгыл дээш өске-даа айтырыгларны бистиң корреспондентивис Каа-Хемниң районо эргелекчизи А. А. Антоновтан салган. Ук айтырыгларга харыыны мооң адаанда варладывыс:

— Чаа өөредилге чылынга бистиң районнуң школалары бүгү талазы-биле эки белеткенген. Ынчангаш социалистиг чарыышка багай эвес көргүзүгү чедип алыр аргалыг болган бис. Өөредилге чылының эгези организастыг болган. Баштайгы кичээлдерни билиглерге тураскааткан. Ук кичээлдер районнуң шупту школаларынга эрткен. Сарыг-Септиң № 1, Бүрен-Хем школаларынга билиглер кичээлдерин эки организастаан.

Бүгү-ниити өөредилгезинде байдал элээн дүвүренчиг, баштайгы хүннерниң сан-түү-биле алырга элээн хой өреникчилер улус ажыл-агый планынга четпейн турар. Оны чайладыр хемчеглерни ап турар бис. Кылыр ажылдар хой. Бо талазы-биле тодаргай чугаалажыышкынны районо чөвүлелиниге сайгарып өөр.

Бүгү-ниити өөредилгезиниң Хоойлузун Бүрен-Хем кодээ Советиниң улуг киржиллгезинбиле «Бурунгаар» совхозта школа эки күүседип турарын айтып болур. Партия, совет, хой-ниити органнарының школа айтырыгларынче кичээнгейн улуг болган тудум, ынаа байдал эки болурун амыдырал бадыткап турар.

Бо чылын күүне хандырылгазында 285 ооруглары хүлээп алган бис. База бир чаа чүүл — Ильинка школазының чанында интернатты ажыдып турарывыс. Мооң мурнунда маңаа интернат турбаан, ынчангаш малчыннарның ооругларынга таарымча чок турган.

Бистиң шупту школаларывыста башкы кадрлар колдуунда четчир. Ынчалза-даа он класс доосканн чамдык эштерни башкылаар кылдыр хүлээп алган таварылгалар база бар. Соруга чүл дээрге ук эштерге дузалаар, доткыр апаар. Районнуң методика кабинеди (эргелекчизи Л. И. Синиткина) мооң мурнунда чылдардан бээр-ле багай эвес ажылдап келген. Бистиң районда методика талазы-биле үш болүктү турган. Оларның ажылын бөгүнгү негелделерге дүүштүр чорудары бистиң хүлээлгевис.

Аныяк кижи бүрүзүнге — ортумак эртем деп кыйгырыгга хамаарыштыр чамдык хемчеглерни алган бис. Сарыг-Септиң кежээки школазын бот-өөредилгелиг школа кылдыр эде организастаан. Оон аңгыда суурлар санында консультация пунктуларын ажыткан.

Юбилей бүдүүзүнде эгелеп турар өөредилге чылында школаларның өөредилге-кижизидилге ажылдарын улам сайыртыңгайлыдар, аныяк салгакчыларны коммунистиг мөзүг-шыварга, совет патриотизмге болгаш интернационализмге кижизидерин эң кол соруга деп санап турар бис.

ЧУРУКТА: Сарыг-Септиң № 2 школазының башкызы Валерия Ивановна Лавриненко 9 «б» класста кичээл эртирин тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР!

1973 чылдың парлалга чагыдылгазы чоруп тур. «ШЫН» солунну чагыдып алыңар!

Чагыдылганың өртээ:
чылда — 6 рубль,
алды айда — 3 рубль.

КУЛЬТУРАДА БОЛУУШКУННАР

ЧАА МУЗЫКА ШКОЛАЗЫ

Мөнгүн-Тайганын Мугур-Аксы суурда уругларның музыка школазы ажыттынган. Ында баян, фортепиано, музыка теориязы өөренир класстар бар. Чаа ажыттынган музыка школазында малчыннарның, Мугур-Аксы суурнуң 50 хире уруглары өөренип эгелээн. Бичии чаштарның өөрениринге таарымчалыг байдалды тургускан.

СОЛУН КЕЖЭЭЛЕР

Райкүүскомнуң культура киллизи болгаш спорт чөвүлели ажылчы чоннарның дыштанылгазын шын организастаар талазы-биле чаа хемчеглерни ажылдап кылган. Ол өзүгаар янзы-бүрү темаларлыг кежээлерни Мугур-Аксы суурга доктаамал эртирип турар апарган. «Малчын» колхозта комсомол комитеди темалыг кежээни организастаан. Аңаа колхозта партком секретары Иргит Дамба «ССРЭ-ниң 50 чыл өөнүн дугайында» деп илеткел кылган.

* * *

Мугур-Аксы ортумак школазының 8—10 классторының өөреникчилери «Алдын күс» деп кежээни эртиргеш. Биология башкызы Валентина Успун-оол аңаа лекция номчаан.

М. ОЮН.

телевидение

СЕНТЯБРЬ 19-ТА

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.20 — «Партия өөредилгезиниң системазынга чаа өөредилге чылының эгелээринге». СЭКП өбкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң Политиктиг чыдыышкын бажыңының эргелекчиниң оралакчызы М. Ш. Машпадайның чугаазы. 19.30 — «Чоннуң төлээзи». Документалдыг фильм. 19.45 — «Челээш». Дамчыдылга. 20.15 — Телефильм. 20.35 — «Бистиң планетавыс». Дамчыдылга. 21.05 — Телемедээлер 21.15 — Чаладдар, реклама. 21.20—23.00 — Уран-чечен фильм.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзи өзүгаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шөкар бу-луттаар, чагбас. Чөөн-барыын утлавышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 3—8, өскелеринге 8—13, Кызылга 11—13 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Аас-нежикче орук» (1-ги, 2-ги кезектери) 10, 12.45, 15.30, 18.15, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бешки «Б»-деп келген оол» 15; «Мээн ынакшылым, Вальпараисо» 16.45, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Нийлдиран ынактар» 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оттуг ковпалар» 9, 10.50, 12.50, 14.50, 16.40 18.50, 20.50 шактарда.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

ФУТБОЛ МАРГЫЛДААЗЫ ДООЗУЛГАН

Республиканың бирги чери дээш футбол талазы-биле маргылдаа доозулган.

Сөөлгү хүнде «Луч» биле «Асбест» командалары ужурашкан. Кызылдың «Луч» командазының спортчулары ийиги чери алыр дизе хайым кылдыр ойнаар турган. Олар баштайгы минуталардан эгелээш биче-даа саадавайн халдаан, санны ийиге чедирген. Ак-довуракчылар аңаа удур ийи санны киргген. Ынчангаш сан 2:2 болуп хайымнашкан. «Луч» командазы ийиги чери алыр аргалыг болган.

Субботада «Динамо» биле «Спартактыы» футболистери ойнаар ужурлуг турган. Оны көрүүчүдер сонуургаан, коорү-биле стадионга чедип келген. Ынчалза-даа «Спартак» командазы чогуур шакта кедбейн, оюнну үскен. Олар боттарының четпес чурумуу-биле ойнаар эштерни, судыларны, маргылданың организакчыларын болгаш көрүүчүлерни хүндүлеп көрбөөн. Шак мындыг четпес чорукту республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң удуртукчулары шыңгыы чугаалажып, чогуур хемчегни алыр ужурдуг.

«Динамо» командазы республика чемпиону атты ап, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң кубогу болгаш ымпели-биле шаннаткан. Ойнакчылар макталга бижиктерни, өртектиг белектерни алган.

В. ХОПРОВ,
маргылдааның секретары.

БЕЛОРУС ССР. Кызыгаарда Брест хоорай—Совет Эвилелиниң Барыын чүкте «хаалгазы» боон турар. Брестиң демир-орук белдирин таварааш, делегейниң ок-он чурттарынче совет тракторлар, автомобильдер, станоктар чоруп турар.

ЧУРУКТА: «Запорожецтериң» акы-дуңма Польшаже бар чорууру.

В. ГЕРМАННЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Арга-арыг — бистиң байлаавыс

Электроннуг саналга машиназы

Электроннуг-саналга машиназы Латвияның ыяш ажылагыйының ажылчыннарының социалистиг чарыышының негелделериниң болгаш оон алган хүлээлгелерин күүседип турарының дугайында кол барымдааларны алгаш, ажылаш бүрүзүнүң аайы-биле тилекчи болганнарны шалыпнаа, кончуг шын тодаргайлай тыртып берген.

Ам Латвияның ыяш ажылагыйының айтырыгларының эртем-шинчилел институдунуң саналга төвүнүң ажылдакчылары ажылчыннарның хууда чыл болгаш беш чыл планнарын күүседип турарын үргүлүү контрольдаарын ыяпла электроннуг саналга машинаазынга дагзыр апарган. Ыяш ажылы-агыйларының кол фондуларының өртек-үнезин катап доктаадырынга, ажылдарны механизастаарының өзүп турарынга холбаштыр чаа-чаа нормаларны тодаргайлап тургузарынга «Минск—22», «Напри» деп саналга машиналары киржип турар. Электроннуг саналга машиналарынга күүсеттирер 120 программа тогаатты-нган.

Саласпилс деп хоорай суурунда ол институттуң саналга төвүнүң бажыңы тудуп турар. Аңаа келир чылын эң чаа «Минск — 32» машиналарны тургузаар деп телевидээн.

(СЭТА-ның корр.).

РИГА.

Севанның ногаан богаазы

Севан хөлдүн эрик девискаари черлерде ийи муң гектар шөлдерге чаа ыяштар тарып олуртуру доозулган. Аңаа хадыы, чыжыргана, соңгу чүктүң чараш орус хадыны, чимистиг ыяштар эки ижитип үнгеш.

Хөл сыыгаарга тыштын келгеш, делгем куржаг болу берген, курган черни ыяш өстүрүкчүлери аалына берген. Севанны долгандыр кижилерниң тарып олуртқан эзимнери 18 муң гектар шөлдерге шимээрген турар апарган.

Хөлдүн ногаан богаазы болу берген ыяш куржаглары хаттан даг мөстериң идегелдиг камгалап, элезиниг хөрүүнү быыгылап турар. Ыяш тарып олуртқан девискээрлер республиканың чурттакчыларының дыштаныксаар ынак черлери болу берген. Ында павсионаттар, аалчылар бажыңнары бар.

(СЭТА-ның корр.).

ЕРЕВАН.

Эзимниң чимис дүжүү

Тоорук-чимис үнер ыяштарлыг, улуг девискээрлер бистиң хүннериске чедир чайгаар үнгеш шинчилли-биле хевээр Мурнуу Киргизияда артып калган. Делегейниң ховар дээш ыдыг булуңнарының биро-зин ол. Аңаа тоорук-чимис сентябрьда кайгамчык чаагай дүжүттүг. Кижилерге эзим грек тооруун, фисташкаларын, яблоколарын биле миндальдарын, слива, виноград, алыча каттарын хайырлаар.

Киргизияның ыяшчыларының ажыл-ижи тоорук тарыыр, үлегнүржүттүгеш шөлдер тургузарынче углавган. Даг мөстериңде йогаарара берген ыяштарлыг деспектер куржаглыгай берген. Тоорук үнер ыяштыг эзимнерни культурлуг сорттар-биле экижидип турар. Хөрүүнге минералдыг чемнинчидилгелер чажып турар.

Эвилелдин ниити тоорук дүжүдүнүң үштүң ийи кезиин берип турар чер Мурнуу Киргизия болу берген.

(СЭТА).

МОСКВАЖЕ ЧАЛАП ТУР

Москвада чер тургузуушкунунуң инженерлериниң институду

ЗАОЧНОЕ ФАКУЛЬТЕТТИҢ ЧЕР ТУРГУЗУУШКУНУНУҢ САЛБЫРЫНГА

студентилер хүлээп алырын чарлап тур

Колхозтарның болгаш совхозтарның черлерин таарыштыр ажыглаарының төлевилелдерин кылыр, черни хоорайларга, үлетпүр болгаш өске-даа бүдүүлге черлеринге гускайлаар, күрүпеңиң чер фондуузунуң үчүүн болгаш таарыштырылгазын кылыр, геодезия ажылдарын болгаш топографтыг хемчээшкиннерни, көдээ ажыл-агый карталарын кылыр талазы-биле чер тургузукчузу-инженерлерни белеткеп үндүрүп турар.

ИНСТИТУТКА КИРЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА БИЛДИРИИШКИННИ 1972 ЧЫЛДЫҢ ОКТЯБРЬ 1-ДЕН ДЕКАБРЬ 15-КЕ ЧЕДИР ХҮЛЭЭП АЛЫР

Долу ортумак эртемниг кижилерни назы-хар кызыгаарлаашкыны чокка киреринің экзаменнерин дужаттыгар.

ИНСТИТУТТУҢ РЕКТОРУНГА ЧОРУДАР БИЛДИРИИШКИНГЕ КОЖАР ҮҮЛДЕР:

1). Ортумак эртем дугайында документ—боду-биле.

2). Дээди өөредилге черлеринге кирер характеристика. ССРЭ-ниң Чепсектиг күштериндең халашканнар — шериг кезээниң командылалыңдан характеристика.

3). Эмчи шынзылгазы (№ 286 майык өзүгаар).

4). 4 фото-чуруктар (3х4 хемчээлдиг, бөрт чок).

5). Күш-ажыл дептериндең азы колхозчунуң дептериндең ушта бижидилге (бүдүүлге чери азы колхоз баштаар чери оларны шынзыдар ужурлуг).

Институтка кирерлер математикага (бижимел-биле болгаш аас-биле), физикага (аас-биле), орус дыла болгаш литературага (бижимел-биле) шылгалда дужаар.

КИРЕРИНИҢ ШЫЛГАЛДАЛАРЫН МОСКВАНЫҢ ЧЕР ТУРГУЗУУШКУНУНУҢ ИНЖЕНЕРЛЕРИВИҢ ИНСТИТУДУНГА БАРЫП, 1972 ЧЫЛДЫҢ ДЕКАБРЬ БОЛГАШ 1973 ЧЫЛДЫҢ ЯНВАРЬ АЙЛАРЫНДА ДУЖААР УЖУРЛУГ.

Институтка кирер саналы — 1973 чылдың февраль 1-ден 15-ке чедер.

ИНСТИТУТТУҢ АДРЕЗИ: Москва хоорай, К-64, Казаков кудумчузунда № 15 бажыңы, Москваның чер тургузуушкунунуң инженерлериниң институду.

Заочное факультеттиң хүлээп алыышкын комиссиязы.

Телефон № 26—59—79.

Сонуургаан айтырыгларны дараазында адрестен билип ап болур: Кызыл хоорай, топографическая кудумчуда № 4 бажыңы, телефон № 31-60.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКУМУНУҢ ЗАОЧНОЕ САЛБЫРЫНГА ӨӨРЕНИҢЕР

Тыванын көдээ ажыл-агый техникуму заочное салбырга сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Тыванын көдээ ажыл-агый техникуму механиктерни, доотехниктерни болгаш бухгалтерлерни белеткеп үндүрер.

ӨӨРЕНИР ХУУСААЛАРЫ:

Көдээ ажыл-агый механизациязынга — 4 чыл 10 ай.

Көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинге бухгалтер учёду — 3 чыл 10 ай.

Зоотехниага — 4 чыл 6 ай.

Өөреширин күүзүр кижилер көдээ ажыл-агый техникумунуң директорунуң адынга мооң аданда документилерни кошкаш, билдириишкин кирер:

а) билиниң дугайында хереченлел (аттестат) боду-биле азы ортумак школаның 9-ку, 10-гу класстарынче шилчиткен шынзылга;

б) ажылдап турган черинден шынзылга азы чоруткан черниң гускай бижии;

в) допчу намдары:

г) күш-ажыл дептериндең азы колхозчунуң дептериндең үндүр бижидилге; албан азы бүдүүлге черниң ол дугайында шынзыдылгазы;

д) эмчи шынзылгазы (№ 286 майык өзүгаар).

е) дөрт фото-чуруктар (3×4 хемчээлдиг, бөрт чок);

ж) чурттап турар черинден шылылга.

Документилер кошкан билдириишкинни ноябрь 30-ге чедир хүлээп алыр.

Киреринің шылгалдалары техникумнуң заочное салбырының келдирткениниң соонда мооң аданда эртемнерге болур:

1. 8-ки класс доосканнарга — математика (аас-биле), орус дыл (диктант).

2. 10 класс доосканнарга — орус дыл (сочинение), математика (аас-биле).

3. Ортумак школаны доосканнар зоотехния салбырынга кирер дизе — математика орнунга химияны (аас-биле) дужаар.

Заочное салбырга көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар кижилерни хүлээп алыр.

САЛБЫРГА КОНКУРС ЧОК ХҮЛЭЭП АЛЫР КИЖИЛЕР: мал фермаларының эргелекчилери азы бригадирлери, салбырлар эргелекчилери, каттышкан бригадалар бригадирлери, механизаторлар, көдээ ажыл-агыйның счёт ажылдакчылары.

АНЫЯКТАР! ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКУМУНУҢ ЗАОЧНОЕ САЛБЫРЫНГА КИРИП ӨӨРЕНИҢЕР.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыңы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47 үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуу киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 Телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко

ТС—00702.